

بازنمایی ادراک دانشجویان دختر از مصادیق رفتاری «معاشرت نیکو با همسر»: یک مطالعه کیفی

a.jalalikhah20@gmail.com

اعظم جلالی خواه / کارشناس ارشد مشاوره خانواده دانشگاه بجنورد

حسین احمد برابادی / استادیار گروه علوم تربیتی و مشاوره دانشگاه بجنورد

habarabadi@gmail.com

 orcid.org/0000-0003-4410-7793

shayestejangiroodi@gmail.com

شایسته جنگی رودی / کارشناس ارشد مشاوره خانواده دانشگاه بجنورد

h.abbasi@ub.ac.ir

هادی عباسی / استادیار گروه علوم تربیتی و مشاوره دانشگاه بجنورد

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

دریافت: ۱۳۹۸/۱۱/۰۶ - پذیرش: ۱۳۹۹/۰۲/۱۷

چکیده

هدف این پژوهش شناسایی مصادیق «معاشرت نیکو با همسر» از نگاه دانشجویان دختر دانشگاه بجنورد است. بدین منظور از پژوهش کیفی و روش «پدیدارشناسی توصیفی» استفاده شده است. شرکت‌کنندگان در این پژوهش، تعداد ۲۹ تن از دانشجویان دختر دانشگاه بجنورد در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ بودند که به روش «نمونه‌گیری هدفمند» انتخاب شدند. گذراندن درس «خانواده در اسلام و آشنایی با مفاهیم آن» نیز ملاک ورود به پژوهش در نظر گرفته شد. جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته انجام گرفت و تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. رمزنگاری (کدبرداری) و تحلیل داده‌ها با روش کولایزی انجام شد و ۱۵۰ جمله مهم استخراج‌شده از مصاحبه‌ها براساس شباهت معنایی در ۲۹ زیرمضمون (خوشه معنایی) جای گرفت و در نهایت نیز معانی مرتبط با یکدیگر تحت عنوان ۹ مضمون (درون‌مایه) دسته‌بندی شد که عبارتند از: پذیرش بدون قید و شرط همسر به‌عنوان یک انسان آزاد، القای احساس امنیت به همسر در طول زندگی مشترک، مسئولیت‌پذیری در قبال تأمین آرامش و آسایش خانواده، پاسخ‌گویی به نیاز همسر در خصوص عشق و تعلق در عمل و رفتار، تلاش برای تقویت رابطه صمیمانه با خانواده همسر، پختگی شخصیتی، احترام به همسر و قدردانی از زحمات او، برخورداری از روحیه گذشت و فداکاری، و خوش‌خلقی. مردان با استفاده از این خصوصیات می‌توانند به دستور قرآن مبنی بر «معاشرت نیکو با همسر» عمل کرده، زندگی رضایت‌بخشی برای خود و همسرشان رقم بزنند.

کلیدواژه‌ها: معاشرت نیکو، دانشجویان دختر، پدیدارشناسی.

از ابتدای تاریخ، خانواده به‌مثابه کوچک‌ترین و اصلی‌ترین واحد اجتماعی محسوب شده و وجود جامعه سالم وابسته به تشکیل خانواده پایدار، پویا و با نشاط است (رسولی، ۱۳۹۶). این واحد اجتماعی کانون بیشترین و عمیق‌ترین مناسبات انسانی است. اولین جوانه‌های ارتباط بین انسان‌ها در حریم خانواده پدیدار می‌شود و بهترین خاستگاه روابط سالم نیز خانه و خانواده است (مطهری و همکاران، ۱۳۹۴).

ازدواج^۱ اولین گام در تشکیل خانواده، منبع بسیار مهمی از امنیت‌خاطر برای زنان و جایگاه مهمی از احساس مسئولیت برای مردان به وجود می‌آورد. این آرامش و احساس مسئولیت تنها در سایه تفاهم در رابطه زناشویی و رضایت زوج‌ها از زندگی خویش حاصل می‌شود (اکبری و همکاران، ۱۳۹۸) و استحکام و تداوم زیرمنظومه زن و شوهری، به‌منزله اساسی‌ترین و مهم‌ترین زیرمنظومه خانواده، به ثبات آن می‌انجامد (نیلفروشان و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۱۱۷).

هر مکتب و مذهبی سبک زندگی خاص خود را برای بشریت می‌آورد و مدعی است: جامعه مطلوب و زندگی سالم در نتیجه پیروی از روشی که او ارائه داده به دست می‌آید. در این میان دین اسلام با بهره‌گیری از کتاب آسمانی قرآن و زندگی ائمه معصوم^ع، سبک زندگی خاص خود را ارائه می‌کند که می‌تواند روش خوب و سالمی برای زندگی افراد بشر باشد (مطهری و همکاران، ۱۳۹۴).

در میان تعالیم آیات قرآن کریم و احادیث امامان معصوم^ع، تعداد بسیاری به موضوع خانواده، ازدواج و روابط زن و مرد اختصاص دارد؛ از جمله اینکه خداوند متعال در سوره «روم» آیه ۲۱ به موضوع خانواده و رابطه زن و شوهر پرداخته، می‌فرماید: «از نشانه‌های خداوند این است که برای شما از جنس خودتان همسرانی آفرید که با آنها انس بگیرید و در میانتان محبت و مهربانی برقرار کرد و هرآینه در این کار برای مردمی که بیندیشند نشانه‌ها و عبرت‌هایی وجود دارد». مطابق این آیه یکی از کارکردهای خانواده سالم، آرامش‌دهی به همسر و خانواده است. پس هرگاه خانواده محل امن و آرامش نباشد، اختلالی در روابط آن وجود دارد (جان‌بزرگی، ۱۳۹۵).

روابط خوشایند و آرامش‌بخش زن و شوهر نه‌تنها مناسب‌ترین بستر رشد و شکوفایی و تعالی شخصیت آنها را فراهم می‌کند، بلکه چنین رابطه‌ای از نیازهای ضروری فرزندان نیز به‌شمار می‌رود و در رشد و تعالی آنها مؤثر است. از منظر دینی مهم‌ترین مؤلفه‌ها برای کسب این رضایتمندی و خرسندی ایفای درست نقش و انجام وظایف زن و شوهر است (مطهری و همکاران، ۱۳۹۴). در این میان زن که موجودی عاطفی و کانون محبت است، بیشتر نیاز به محبت همسرش دارد. زندگی او وابسته به عشق و علاقه است و هرچه محبوب‌تر باشد، شاداب‌تر بوده و برای به‌دست آوردن این محبوبیت، بیشتر تلاش می‌کند (صفورایی پاریزی، ۱۳۸۸).

لطافتی که علامه طباطبائی نیز به آن اشاره می‌کند حقی را برای زن ایجاد می‌کند که مسئولیت مرد رفتار ملاحظت‌آمیز با اوست (جان‌بزرگی، ۱۳۹۵)؛ زیرا به نظر می‌رسد آرامش او برای پرورش‌دهندگی، به این ملاحظت همراه با عقلانیت متکی است. به همین سبب خداوند متعال در آیه ۹ سوره «نساء» به مردان توصیه می‌کند که با همسر خود معاشرت نیکو داشته باشند: «و عاشروهنّ بالمعروف».

دین اسلام معتقد است: زنان نسبت به مردان از پیچیدگی ذهنی و عاطفی بیشتری برخوردارند و نیاز افزون‌تری به آرامش و تکیه‌گاه در زندگی احساس می‌کنند. در ترسیم جایگاه مرد نیز وی را مظهر اعتماد، نقطه اتکا در مسائل گوناگون و سرپرست امور خانواده، همچنین در مقام تمنا، طلب و خواهش در برابر زن قرار داده است (تقوی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶).

نکته‌ای که باید به آن توجه داشت تفاوت‌های بین زن و مرد است که می‌تواند رفتار انتخابی و مورد انتظار آنها را تحت تأثیر قرار دهد و بر برداشت‌های فرد مقابل نیز اثر مستقیم بگذارد (حسین‌زاده، ۱۳۸۹). بنابراین رفتارهای انتخاب‌شده از طرف مرد که مصداق معاشرت نیکو با همسر به‌شمار می‌آیند، ممکن است با رفتارهایی که زن انجام آنها را مصداقی از معاشرت نیکوی مرد با خود قلمداد می‌کند، متفاوت باشد.

تفاوت در خلقت زن و مرد موجب نگاهی متفاوت به مسائل گوناگون، از جمله روابط زناشویی و انتظارات از همسر در آنها شده است. ناآگاهی زن و شوهر از زبان عشق یکدیگر و رفتارهای خوشایند برای هر کدام، ممکن است موجب کژفهمی آنها از رفتارهای یکدیگر شده، روابطشان را متزلزل کند؛ زیرا به نظر هر کدام، دیگری نتوانسته است انتظار او را از ازدواج و زندگی مشترک برآورده سازد، و حال آنکه اگر زوجین نسبت به نگاه متفاوت یکدیگر به این مسئله آگاه بوده و سعی در آشنایی با ملاک‌های طرف مقابل داشته باشند، می‌توانند با سوءتفاهم کمتر، نرخ تعاملات مثبت خود را بالاتر برده، به تبع آن رضایت بیشتری از رابطه زناشویی خود احساس کنند.

در این میان، با توجه به پیچیدگی شخصیتی زن نسبت به مرد، انجام پژوهش‌هایی که در آن به ملاک‌ها و مصادیق «رفتار معروف» مرد با همسر از نگاه زنان پرداخته شده، می‌تواند به مردان در شناسایی رفتارهایی که برای همسرشان خوشایند است و معنای «معاشرت نیکو» را دارد، کمک کند تا در تعاملات خود از آنها بیشتر بهره ببرند. قربان‌زیا و حافظی (۱۳۸۸) در پژوهشی به بررسی اصل «معاشرت به معروف» از منظر قرآن کریم پرداخته و در یکی از کامل‌ترین معانی، «معروف» را هر فعلی معرفی می‌کند که توسط عقل و شرع پسندیده باشد. آنها در پژوهش خود، تفاسیر گوناگونی را که مفسران برای این آیه بیان کرده‌اند، برشمرده‌اند. برای مثال، در تفاسیر معاصر، این عبارت به‌عنوان دستور معاشرت شایسته و رفتار انسانی متناسب با زن، خوش‌رفتاری با زن و اذیت نکردن بدون سبب وی بیان شده است.

هاشمی (۱۳۸۰) در پژوهش خود با عنوان «مبانی و معیارهای رفتار با زن در قرآن» به اصل «معاشرت نیکو» و تعاریف آن از نظر بزرگان دین پرداخته است.

در پژوهش‌های گوناگونی به وظایف مرد در قبال همسر و خانواده پرداخته شده و پژوهشگران معتقدند: آشنایی مردان با آموزه‌های همسرداری، بر چهار بعد تأمین نیازهای فردی، اجتماعی، مالی و معنوی همسر تأثیر می‌گذارد (حیدری خورمیزی و همکاران، ۱۳۹۵).

همچنین تقوی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود، وظایف مرد را به دو بخش «وظایف در برابر همسر» و «وظایف در برابر همسر و فرزندان» تقسیم می‌کنند و انجام وظیفه در قبال مسائل عاطفی همسر، فعالیت‌های او و پرداخت مهریه را با عنوان وظایف مرد در قبال همسر قرار می‌دهند.

با وجود این پژوهش‌ها، به نظر می‌رسد جایگاه پژوهشی کیفی که ادراک پدیداری دختران از مصادیق معاشرت نیکوی مردان با همسر را بررسی کند خالی است. بنابراین هدف پژوهش حاضر شناسایی مصادیق معاشرت نیکو با همسر از منظر دختران دانشجو با بهره‌گیری از نظرات خود آنهاست.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با استفاده از روش «پدیدارشناسی» انجام گرفت. برای درک پدیده‌های اجتماعی از روش تحقیق کیفی استفاده می‌شود. داده‌های پژوهش کیفی عموماً از طریق مشاهده، مصاحبه و تعاملات شفاهی جمع‌آوری می‌شود و بر تفسیرهای شرکت‌کنندگان از موضوع، عقاید، ارزش‌ها و رفتار آنها در بستر دست‌نخورده اجتماعی تمرکز می‌کند. چنانچه پژوهشگر بخواهد ساختار و معنای ضمنی یک پدیده را با توجه به معنایی که افراد در زندگی خود تجربه کرده‌اند آشکار سازد، از روش تحقیق «پدیدارشناسی» استفاده می‌کند (نمازی اصفهانی، ۱۳۹۷).

روش «پدیدارشناسی» با هدف درک لایه‌های عمیق معنایی تجارب زیسته برخی افراد درباره یک مفهوم یا پدیده خاص انجام می‌شود. در این نوع پژوهش، ساختار آگاهی در تجربه‌های انسانی بررسی شده و به رفتار انسان در بستر روابط خود با اشیاء، افراد و موقعیت‌ها می‌پردازد (محمدپور، ۱۳۹۲، ص ۸۶) و برای هدف این پژوهش (یعنی شناسایی ادراک دختران از مصادیق معاشرت نیکو با همسر) روش مناسبی به نظر می‌رسد.

مشارکت‌کنندگان در این پژوهش تعداد ۲۹ تن از دانشجویان دختر دانشگاه بجنورد در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ بودند که به صورت هدفمند از بین تمام دانشجویان دختر این دانشگاه انتخاب شدند. معیار ورود به مطالعه، گذراندن درس «خانواده در اسلام و آشنایی با جایگاه و مفاهیم مربوط به آن» و نیز تمایل به مشارکت در پژوهش و در اختیار قرار دادن دیدگاه خود در موضوع بحث بود.

داده‌ها از طریق مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شد. مصاحبه‌ها با این سؤال کلی شروع شد: «بعد از آشنایی با مفاهیم مربوط به خانواده در اسلام، و با توجه به اینکه یکی از دستورات قرآن برای مردان این است که با همسران خود معاشرت نیکو داشته باشند، از نظر شما چه رفتارهایی از جانب آقایان به‌عنوان همسر، مصداق

معاشرت نیکو به حساب می‌آید؟» سپس سؤالات پیگیری و با توجه به پاسخ‌های قبلی به صورت عمیق‌تر و اختصاصی‌تر پرسیده شد. نمونه‌گیری هدفمند تا رسیدن به نقطه اشباع در هر مفهوم ادامه یافت و داده‌های بیشتر، اطلاعات جدیدی ارائه نداد.

تحلیل داده‌ها در این مطالعه با استفاده از روش کولایزی انجام شد که شامل هفت مرحله است: ۱. خوانش توصیف‌های افراد نمونه؛ ۲. استخراج عبارات‌های مهم و مرتبط با موضوع؛ ۳. فرمول‌بندی معانی؛ ۴. سازماندهی مفاهیم؛ ۵. ترکیب نتایج در قالب یک توصیف مفصل از پدیده و به‌دست آمدن مقوله‌ها؛ ۶. صورت‌بندی توصیف در قالب یک عبارت شناختی؛ و ۷. معتبرسازی نهایی (محمدپور، ۱۳۹۲، ص ۲۸۰).

روش‌شناسان و محققان کیفی در چند دهه اخیر، راهبردها و معیارهایی را برای ارزیابی کیفیت داده‌ها و معتبرسازی نتایج این نوع تحقیقات ارائه داده‌اند که نه‌تنها بعد از اتمام پژوهش، بلکه در حین انجام آن نیز قابل استفاده بوده و نسبت به طرح‌های کمی بسیار متنوع هستند. برای مثال، کولایزی (Colaizzi) درباره اعتبار پایانی یا نهایی که با مراجعه به هریک از مطلعان صورت می‌گیرد، معتقد است: محقق در بسیاری موارد باید در فرآیندی گفت‌وگومحور با موضوعات تحت بررسی قرار بگیرد. وی اعتباریابی توصیف‌های جامع از پدیده مورد مطالعه از سوی خود مشارکت‌کنندگان را مهم‌ترین معیار ارزیابی یافته‌های تحقیق پدیدارشناسی تلقی می‌کند (کولایزی، ۱۹۷۸، به نقل از: محمدپور، ۱۳۹۲، ص ۲۸۴).

ازاین‌رو در پژوهش حاضر نیز به این منظور یافته‌های نهایی شامل جدول حاوی مضامین و خوشه‌های معنایی به دو تن از شرکت‌کنندگان ارائه شد و نتایج توسط آنها تأیید گردید. همچنین از استادان رشته «مشاوره خانواده» و متخصص در زمینه پژوهش کیفی درخواست شد تا نظرات خود را درباره نتایج رمزگذاری بیان کرده، در صورت نیاز رمزگذاری را مجدد انجام دهند. در نهایت با توجه به نظرات این افراد، تغییرات جزئی بر روی جداول اعمال شد و نتایج نهایی به‌دست آمد.

یافته‌های پژوهش

پژوهش حاضر با هدف شناسایی مصادیق «معاشرت نیکوی مرد با همسر» از نگاه دانشجویان دختر دانشگاه بجنورد انجام شد. پس از جمع‌آوری اطلاعات، مصاحبه‌ها پیاده‌سازی شد و جملات مهم و فراهم‌کننده اطلاعاتی در خصوص موضوع، مشخص و استخراج شد. از این جملات، تعداد ۱۵۰ رمز اولیه به‌دست آمد. در مرحله بعد رمزهای مرتبط با هم در قالب یک خوشه معنایی قرار داده شد و در نهایت ۲۹ خوشه معنایی حاصل، به صورت ۹ مضمون اصلی دسته‌بندی گردید. در جدول (۱) به مضامین و خوشه‌های معنایی مربوط به هریک به همراه درصد کسانی که به این مفاهیم اشاره کرده‌اند، ارائه شده است:

جدول ۱: مضامین و خوشه‌های معنایی مربوط به هر مضمون

مضامین	خوشه‌های معنایی
۱. پذیرش بدون قید و شرط همسر به‌عنوان یک انسان آزاد	پذیرش بدون قید و شرط همسر (۶۲٪) به رسمیت شناختن حقوق همسر به‌عنوان یک انسان آزاد (۲۴٪) نظرخواهی از همسر و مشورت با او در تصمیم‌گیری‌ها (۹۳٪)
۲. القای احساس امنیت به همسر در طول زندگی مشترک	محافظت از همسر و امنیت بخشیدن به او (۱۰۰٪) حضور فیزیکی در کنار همسر در شرایط گوناگون (۵۸٪) رازداری در مسائل خصوصی زندگی (۳۸٪)
۳. مسئولیت‌پذیری در قبال تأمین آرامش و آسایش خانواده	سخت‌مندی و تأمین مخارج زندگی (۱۰۰٪) تلاش برای حفظ آرامش روحی همسر در زندگی (۳۱٪) اهمیت دادن به تفریح خانواده (۵۲٪)
۴. پاسخ‌گویی به نیاز همسر در خصوص عشق و تعلق در عمل و رفتار	ابراز محبت کلامی و فیزیکی به همسر (۵۵٪) نشان دادن توجه خود به همسر در رفتار عملی (۹۳٪) توجه به نقاط قوت همسر و تشویق و تمجید او (۶۹٪) خودرأی نبودن در رابطه جنسی و توجه به نیازهای همسر (۲۸٪)
۵. تلاش برای تقویت رابطه صمیمانه با خانواده و همسر	برقراری رابطه صمیمانه با اعضای خانواده همسر (۲۱٪) ایجاد فضایی صمیمانه و عاری از ترس بین خود و همسر (۳۸٪) عدم پنهان‌کاری از همسر در مسائل گوناگون (۱۴٪)
۶. پختگی شخصیتی	چارچوب‌مندی از نظر عقاید مذهبی و اخلاقی (۹۶٪) مستقل بودن از خانواده خود از نظر شخصیتی و مالی (۲۷٪) رعایت نظم و بهداشت فردی (۳۱٪) داشتن رفتار منطقی در شرایط بحرانی (۱۰۰٪) آینده‌نگری (۱۰٪) تلاش برای ارتقای سطح دانش و شخصیت خود (۲۷٪)
۷. احترام به همسر و قدردانی از زحمات او	قدردانی از زحمات همسر (۲۱٪) محترم شمردن همسر و خانواده او (۱۰۰٪)
۸. برخورداری از روحیه گذشت و فداکاری	گذشتن از بخشی از خواسته‌های خود به نفع همسر (۵۵٪) هماهنگی با همسر در عقاید و علایق (۱۷٪) پذیرفتن بخشی از مسئولیت‌های منزل و فرزندان (۱۰۰٪)
۹. خوش خلقی	عطوفت و نرمش در قبال همسر (۷۶٪) تلاش برای حفظ نشاط خانواده (۳۱٪)

در ادامه به نمونه‌هایی از رمزهای مربوط به هر خوشه مفهومی اشاره می‌گردد:

۱. پذیرش بدون قید و شرط همسر به‌عنوان یک انسان آزاد: این مضمون نشان می‌دهد که زنان حتی بعد از ازدواج و متعهد شدن به زندگی زناشویی نیز دوست دارند به‌عنوان یک انسان مستقل و آزاد پذیرفته شوند و حقوق آنها رعایت گردد. در این باره سه زیرمضمون به دست آمد که هر کدام به همراه بخشی از رمزهای مربوط به آن ذکر می‌گردد:

الف) پذیرش بدون قید و شرط همسر: مقایسه نکردن همسر خود با دیگران؛ پذیرش نقاط ضعف همسر و عدم تحقیر وی به خاطر آنها؛ پذیرش تفاوت‌های فردی خود با همسر در عقاید و ارزش‌ها؛ اجتناب از نكوهش همسر به خاطر اشتباهات یا گذشته وی؛ و پرهیز از زورگویی و تحمیل عقاید خود به همسر.

ب) به رسمیت شناختن حقوق همسر به‌عنوان یک انسان آزاد: به رسمیت شمردن آزادی همسر برای داشتن تفریحات شخصی خود؛ اجازه دادن به وی برای معاشرت با دوستان و خانواده خود؛ عدم نیاز به کسب اجازه مکرر از شوهر برای بیرون رفتن از خانه؛ به رسمیت شناختن استقلال مالی همسر در صورت داشتن حقوق و درآمد؛ و آزادی عمل دادن به همسر برای نشان دادن و رشد استعدادها و توانایی‌های خود.

ج) نظرخواهی از همسر و مشورت با او در تصمیم‌گیری‌ها: توجه به نظر همسر در تصمیم‌گیری‌ها و پرسیدن نظر وی؛ هماهنگی با همسر قبل از دعوت مهمان به خانه؛ و پرسیدن نظر همسر در تصمیم‌گیری‌های جمعی در خانواده یا جمع دوستان.

۲. القای احساس امنیت به همسر در طول زندگی مشترک: در این مضمون شرکت‌کنندگان به یکی از نیازهای مهم خود (یعنی داشتن احساس امنیت از نظر فیزیکی و روانی) اشاره کردند و از همسر خود انتظار داشتند با حمایت روحی و حضور فیزیکی خود، به این نیاز آنها پاسخ بگوید. در ادامه، به مفاهیم مربوط به این مضمون و نمونه‌هایی از رمزهای هر یک اشاره می‌گردد:

الف) محافظت از همسر و امنیت بخشیدن به او: حمایت از همسر و دفاع از او در جمع خانواده، حتی در غیاب خودش؛ جا باز کردن و نشان دادن همسر در کنار خود؛ مراقبت از همسر در مکان‌های شلوغ؛ همراهی با همسر در بحران‌ها و اتفاقات سخت زندگی؛ و گرفتن وسایل سنگین از همسر در مسافرت.

ب) حضور فیزیکی در کنار همسر در شرایط گوناگون: همدوشی در راه رفتن و قدم زدن؛ همراهی خانواده در تفریحات، خرید و سفرها؛ رساندن همسر به مقاصد گوناگون و رفتن به دنبال او؛ و حضور داشتن در کنار همسر در زمان زایمان.

ج) رازداری در مسائل خصوصی زندگی: برملا نکردن بحث‌ها و مشکلات زناشویی در حضور دیگران؛ و پنهان کردن نقاط ضعف همسر از دیگران.

۳. مسئولیت‌پذیری در قبال تأمین آرامش و آسایش خانواده: توجه به این موضوع که از جمله وظایف مرد، تأمین مالی و فراهم کردن وسایل آسایش و آرامش خانواده است. مصاحبه‌شوندگان نیز از همسران خود انتظار داشتند در انجام این وظیفه خود کوتاهی نکرده، بدون نیاز به گوشزد کردن، در جهت تأمین مالی زن و حفظ روحیه شاد خانواده تلاش کنند. در ادامه خوشه‌های معنایی و رمز(کدهای)های مربوط به هر کدام ارائه می‌گردد:

الف) سخاوتمندی و تأمین مخارج زندگی: هدیه دادن و گل خریدن برای همسر؛ تأمین مالی همسر بدون نیاز به گوشزد کردن؛ آزادی عمل دادن به همسر در پول خرج کردن و عدم بازخواست وی؛ و واگذار کردن بخشی از مدیریت مالی به همسر.

ب) تلاش برای حفظ آرامش روحی همسر در زندگی؛ منتقل نکردن درگیری‌های ذهنی خود به منزل؛ اطمینان‌بخشی به همسر درباره حضور و حمایت از او در تمام مراحل زندگی؛ تلاش برای حفظ آرامش روحی همسر در بحران‌ها و بیماری‌ها و ایجاد فضایی صمیمانه در رابطه خود با همسر، به‌گونه‌ای که وی بدون ترس خواسته خود را بیان کند.

ج) اهمیت دادن به تفریح خانواده؛ رفتن به تفریح بیرون از منزل در روزهای تعطیل؛ اهمیت دادن به اوقات فراغت خود و همسر و برنامه‌ریزی برای آن؛ غذا خوردن در رستوران - دست‌کم - ماهی یک‌بار؛ اهل سفر بودن؛ و پرداختن به سرگرمی‌های دونفره، مثل آشپزی و فیلم دیدن.

۴. پاسخ‌گویی به نیاز همسر درخصوص عشق و تعلق در عمل و رفتار؛ نیاز به عشق و تعلق یکی از نیازهای اساسی هر انسانی است و زنان با توجه به لطافت و حساسیت روحی خود، نیاز بیشتری به محبت و ابراز آن از طرف همسر در کلام و رفتار عملی دارند. شرکت‌کنندگان در تأیید این موضوع، به مفاهیم و رمزهای ذیل اشاره کردند:

الف) ابراز محبت کلامی و فیزیکی به همسر؛ دست دادن با همسر در هنگام سلام و خداحافظی؛ در آغوش گرفتن همسر و بوسیدن وی؛ تماس گرفتن و ارسال پیام عاشقانه در طول روز و ابراز محبت کلامی؛ و گفتن «دوستت دارم» به همسر.

ب) نشان دادن توجه خود به همسر در رفتار عملی؛ به یاد سپردن تاریخ‌های مهم زندگی و تبریک گفتن به همسر؛ اولویت دادن به خانواده در مقابل دوستان؛ تشخیص و برآورده کردن نیازهای همسر بدون گوشزد کردن آنها؛ و توجه نشان دادن به همسر در جمع‌ها و جوینا شدن احوال وی.

ج) توجه به نقاط قوت همسر و تشویق و تمجید آنها؛ توجه نشان دادن به ظاهر همسر و تعریف کردن از او؛ تعریف از همسر در جمع خانواده و دوستان؛ تشویق همسر در صورت کسب موفقیت در زندگی و توجه به علایق و استعدادهای همسر در زمینه تحصیلی، هنری و مانند آن؛ و تلاش برای شکوفا کردن آنها.

د) خودرأی نبودن در رابطه جنسی و توجه به نیازهای همسر؛ توجه به تأمین نیازهای جنسی همسر در کنار تأمین نیازهای خود؛ تحقیر نکردن همسر در رابطه جنسی؛ و شوخی‌های جنسی در خلوت دونفره.

۵. تلاش برای تقویت رابطه صمیمانه با خانواده و همسر؛ مصاحبه‌شوندگان ازدواج و رابطه زناشویی را بستری برای تجربه یک رابطه صمیمانه می‌دانستند و معتقد بودند؛ در چنین شرایطی زن می‌تواند در یک فضای امن و بدون ترس، درباره نیازها و خواسته‌های خود حرف بزند. در ادامه به زیرمضمون‌ها و بخشی از رمزهای مربوط به هر کدام اشاره می‌گردد:

الف) برقراری رابطه صمیمانه با اعضای خانواده؛ رفیق بودن و برقرار کردن رابطه دوستانه با همسر؛ وقت‌گذرانی با فرزندان و صمیمیت با آنها؛ و داشتن رابطه دوستانه با اعضای خانواده خود.

ب) ایجاد فضایی صمیمانه و عاری از ترس بین خود و همسر: اختصاص زمانی برای همنشینی و همصحبتی صمیمانه با همسر و پرسیدن احوال او؛ صحبت کردن با همسر درباره مشکلات و ناراحتی‌ها در فضایی دوستانه؛ و اعتماد داشتن به همسر و بازجویی نکردن وی.

ج) پنهان کاری نکردن از همسر در مسائل گوناگون: در میان گذاشتن مسائل مالی خود با همسر؛ قرار دادن رمز گوشی و وسایل ارتباطی خود در اختیار همسر؛ و نداشتن مسئله خصوصی و پنهان از همسر.

۶. پختگی شخصیتی: این مضمون اگرچه جزء خصوصیات شخصیتی مرد به‌شمار می‌آید، اما به اشاره مصاحبه‌شوندگان، به نظر می‌رسد که می‌تواند در رفتار وی با دیگران تأثیر زیادی داشته باشد و موجب معاشرت نیکوی مرد با همسر خود شود. در ادامه به مفاهیم و رمزهای مربوط به این مضمون اشاره شده است:

الف) چارچوب‌مندی از نظر عقاید مذهبی و اخلاقی: ایمان به خدا؛ نماز خواندن؛ توجه به کسب روزی حلال؛ دروغ نگفتن به همسر؛ خیانت نکردن به همسر؛ چشم‌پاک بودن و حفظ حریم خود در برخورد با نامحرم؛ منت نگذاشتن به همسر؛ و سوءاستفاده نکردن از حق تمکین خود نسبت به وی.

ب) مستقل بودن از خانواده پدری خود از نظر شخصیتی و مالی: استقلال از خانواده خود و توانایی زندگی در یک شهر دور؛ قرار دادن مرز مشخص بین خانواده اصلی خود با همسر و فرزندان؛ استقلال مالی از خانواده خود؛ و داشتن شغلی ثابت و حفظ حریم زناشویی و اجازه دخالت به کسی ندادن.

ج) رعایت نظم و بهداشت فردی: رعایت بهداشت فردی و اهمیت دادن به سلامت خود؛ رعایت نظم و پاکیزگی در منزل و خارج از منزل؛ و اهمیت دادن به ظاهر و نوع لباس پوشیدن خود.

د) داشتن رفتار منطقی در شرایط بحرانی: درک شرایط روحی همسر در زمان کسالت یا قاعدگی؛ شکیبایی و سکوت در زمان عصبانیت؛ صبور بودن زمانی که همسر مشغول انجام کاری است؛ اهل قهر نبودن؛ و برخورد نرم و منعطف با همسر در صورت بروز اشتباه از وی.

ه) آینده‌نگری: هدفمند بودن در زندگی و داشتن برنامه‌ریزی برای مخارج زندگی.

و) تلاش برای ارتقای سطح دانش و شخصیت خود: اهل مطالعه بودن؛ داشتن روابط اجتماعی قوی؛ و شرکت در بحث‌ها با اطلاعات کافی.

۷. احترام به همسر و قدردانی از زحمات او: به گفته شرکت‌کنندگان در این پژوهش، محترم شمردن زن در زندگی و تشکر و قدردانی از او می‌تواند نقش مهمی در دلگرمی وی برای ادامه راه و همراهی با همسر در فرازونشیب زندگی داشته باشد. در این باره به خوشه‌های مفهومی و رمزهای ذیل اشاره شد:

الف) قدردانی از زحمات همسر: تشکر کلامی از همسر به خاطر همراهی در شرایط سخت زندگی؛ رفتن به محل کار همسر و قدردانی از زحمات وی؛ و محبت صمیمانه و تقدیم گل به او برای تشکر.

ب) محترم شمردن همسر و خانواده او: احترام گذاشتن به همسر در جمع و در خلوت؛ استفاده از الفاظ زیبا و محترمانه برای صدا زدن همسر؛ احترام به عقاید مذهبی همسر؛ احترام به خانواده همسر و رسوم آنها و تفاوت قایل نشدن بین آنها با خانواده خود؛ حفظ حرمت همسر در مواقع عصبانیت؛ باز کردن در برای همسر؛ و حفظ احترام همسر در مقابل فرزندان.

۸. برخورداری از روحیه گذشت و فداکاری: طبق اظهارات مصاحبه‌شوندگان، برخورداری مرد از روحیه گذشت و فداکاری و پذیرفتن بخشی از مسئولیت زندگی که شاید به ظاهر جزو وظایف زن به حساب آید، می‌تواند نشان از حسن معاشرت وی با همسر داشته باشد. در ادامه نیز به مفاهیم و رمزهای مربوط به این مضمون اشاره شده است: الف) گذشتن از بخشی از خواسته‌های خود به نفع همسر: کنار گذاشتن غرور خود و دلجویی کردن از همسر در بحث‌ها و مشاجرات؛ توانایی «نه» گفتن به مهمان در صورت مساعد نبودن حال همسر؛ اولویت دادن به نیازهای همسر در مقابل خود و کوتاه آمدن از موضع خود؛ و توجه به نظر همسر در انتخاب‌هایی مثل مقصد سفر یا نام فرزندان.

ب) هماهنگی با همسر در عقاید و علایق: هم‌عقیده بودن با همسر در مسائل مذهبی و ویژگی‌های شخصیتی؛ و هم‌سلیقه بودن در نوع تفریح، عقاید سیاسی، ورزش مورد علاقه و نوع لباس پوشیدن.

ج) پذیرفتن بخشی از مسئولیت‌های منزل و فرزندان: کمک به همسر در کارهای منزل، مهمانی‌ها و سفر؛ کمک به همسر در طول دوران بارداری؛ صبحانه حاضر کردن در روزهای تعطیل و کمک در نگهداری و تربیت فرزندان.

۹. خوش‌خلقی: اخلاق خوب و شوخ‌طبعی مرد می‌تواند به حفظ نشاط خانواده کمک کرده، مصداق بارز معاشرت نیکوی مرد با همسر و خانواده باشد. در این زمینه شرکت‌کنندگان به نکات ذیل اشاره کردند:

الف) عطف و نرمش در قبال همسر: خوش‌خلقی در خانه و سفر و شوخ‌طبع بودن؛ توجه به لطافت زنانه و اجازه ندادن به او برای انجام کارهای سنگین؛ خوش‌قول بودن در قرارها و وعده‌های خود؛ مؤدبانه حرف زدن با همسر و پرهیز از فحاشی؛ و خوشحال کردن همسر با غافلگیر کردن او.

ب) تلاش برای حفظ نشاط خانواده: داشتن روحیه شاد و استفاده از فرصت‌ها برای شاد بودن و دورهمی؛ تلاش برای حفظ سرزندگی خانواده بعد از گذشت سال‌ها از زندگی؛ و تلاش برای القای حس شادی و سرزندگی به فرزندان.

بحث و نتیجه‌گیری

در منطق قرآن کریم، اصل «معاشرت به معروف» به منزله یکی از اصول اساسی حاکم بر روابط همسران مطرح است. چنین اصلی در روابط همسران، یک اصل اخلاقی است که به علت قربت اخلاق و حقوق، در زمره مبانی و قواعد

حقوقی حاکم بر روابط همسران نیز درآمده است، به گونه‌ای که قانونگذار بدان عنایت داشته و ضمن ماده ۱۱۰۳ «قانون مدنی» بدان تصریح نموده است: «زن و شوهر مکلف به حسن معاشرت با یکدیگرند» (قربان‌نیا و حافظی، ۱۳۸۸).

در این پژوهش به دنبال شناسایی مصادیق معاشرت نیکو با همسر از نگاه دختران، ۹ مضمون اصلی به دست آمد که هر کدام به همراه خوشه‌های معنایی مربوط به آن ذکر می‌گردد:

اولین مضمون کشف‌شده در جهت شناسایی مصادیق «معاشرت نیکوی مرد با همسر» از نگاه شرکت‌کنندگان در این پژوهش، پذیرش بدون قید و شرط همسر و احترام به حقوق او به‌عنوان یک انسان آزاد بود. این مضمون و رفتارهای حاصل از آن، در رابطه زناشویی تأثیر زیادی داشته، موجب می‌شود زن بدون ترس از مقایسه شدن، قضاوت شدن و یا تمسخر و سرزنش، تمام ابعاد وجودی خود را در رابطه نمایان سازد.

در این‌باره به گفته حسین‌زاده (۱۳۸۹)، پذیرش دنیای متفاوت همسر روشی برای احترام به اوست. وی در پژوهش خود در این زمینه اظهار می‌دارد: مقایسه کردن همسر با دیگران و برشمردن محاسن دیگران نزد وی به رابطه نیکوی بین همسران آسیب وارد کرده، موجب می‌شود او دریابد که به‌عنوان یک انسان منحصربه‌فرد و دارای ویژگی‌های مثبت و منفی، پذیرفته نشده است. بنابراین اوج احترام مرد به همسرش این است که طوری رفتار کند که زن احساس کند همان‌گونه که هست، مورد لطف و توجه مرد قرار دارد.

مفهوم دیگر مربوط به این مضمون، به رسمیت شمردن حقوق خود به‌مثابه یک انسان آزاد از جانب همسر بود. در همین زمینه، اسلام نیز با اشاره به برابری مرد و زن در آفرینش (کریمی عقدا و همکاران، ۱۳۹۷)، به مردان توصیه کرده است: خود را صاحب اختیار مطلق زنان ندانند (تقوی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶) و از غیرت‌ورزی بیجا و بدون دلیل عقلی و شرعی بپرهیزند (حیدری خورمیزی و همکاران، ۱۳۹۵).

همچنین به گفته علامه طباطبائی، سرپرستی مرد نسبت به زن، به معنای سلب آزادی او و تصرفاتش از آنچه مالک آن است، نبوده، زن همچنان استقلال و آزادی خود را دارد و می‌تواند حقوق اجتماعی خود را حفظ کند. بنابراین مرد باید قوام‌بخشی به زندگی و سرپرستی زن را در کنار احترام به استقلال و آزادی فردی و اجتماعی او انجام دهد و با عمل صالح و خضوع این نقش را ایفا نماید (جان‌بزرگی، ۱۳۹۵).

در حوزه اشتغال زنان نیز پیامبر اکرم ﷺ و ائمه اطهار علیهم‌السلام در زمان خود، نه‌تنها زنان را از کار و فعالیت اجتماعی نهی نمی‌کردند، بلکه اگر متناسب با روحیات و شرایط زنان بود و عفاف و حجاب آنها را خدشه‌دار نمی‌کرد، ادامه فعالیت آنها را تشویق می‌کردند (حکیم‌زاده، ۱۳۹۴).

دومین مضمون شناسایی‌شده که از نظر مصاحبه‌شوندگان، مصداق حسن معاشرت مرد با همسر به حساب می‌آید، القای احساس امنیت به وی در طول زندگی مشترک بود. زنان با توجه به لطافت روحی خاص خود، نیاز دارند همسرشان به‌عنوان حامی آنها در شرایط مختلف زندگی، احساس امنیت و آرامش را به ایشان منتقل کند.

در همین زمینه به گفته ناموران گرمی و همکاران، (۱۳۹۷) نقش حمایتی و حفاظتی مردان به منزله یکی از نقش‌های جنسیتی آنها در نظر گرفته شده است، و هرچه مرد بیشتر از همسر خود در جمع‌ها حمایت کند، اعتماد او را بیشتر جلب می‌نماید. در واقع مرد نقش مراقبتی از حریم، حیات و تأمین امنیت روان‌شناختی و عاطفی، و به عبارت دیگر، وظیفه تأمین محبت و عشق و امنیت عاطفی و مالی خانواده را برعهده دارد، و زن نیز این محبت را تبدیل به نیروی سازنده برای اعضای خانواده می‌کند (جان‌بزرگی، ۱۳۹۵). اشاره تمام شرکت‌کنندگان به این مفهوم نشان از اهمیت این موضوع برای زنان دارد.

رازداری مرد و بازگو نکردن مسائل خصوصی بین زن و شوهر نیز از دیگر مصادیق معاشرت نیکوی مرد با همسرش به حساب می‌آید، به گونه‌ای که طبق گفته شیخ حرعاملی، یکی از ویژگی‌های همسران شایسته و وفادار، «رازداری» است و زن و شوهر باید حافظ اسرار یکدیگر باشند؛ چنان‌که خداوند در آیه ۱۸۷ سوره «بقره» می‌فرماید: زن و شوهر باید لباس یکدیگر باشند و عیب‌ها، ضعف‌ها و کمبودهای زندگی را برای دیگران نقل نکنند (فرزندوحی و کوهی، ۱۳۹۱).

از دیگر مضامینی که افراد شرکت‌کننده در این پژوهش به‌مثابه نمونه‌ای از معاشرت نیکوی مرد به آن اشاره کردند، مسئولیت‌پذیری وی در قبال تأمین آرامش و آسایش خانواده بود. یکی از وظایفی که اسلام بر عهده مرد گذاشته تأمین لوازم و مایحتاج زندگی است که از آن جمله می‌توان به خوراک، پوشاک، مسکن، اثاثیه و خرید منزل اشاره کرد (همان). دین اسلام همان‌گونه که مرد را سرپرست خانواده قرار داده، وظیفه تأمین نیازهای مادی اعضای خانواده را نیز بر عهده وی گذاشته است (تقوی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶).

به گفته بهشتی، (۱۳۸۶)، به نقل از: مطهری و همکاران، (۱۳۹۴) در آیین اسلام، مرد نه‌تنها باید مهریه زن را بپردازد، بلکه افزون بر ضروریات زندگی، باید بکوشد رفاه و آسایش بیشتری برای اهل و عیال خود فراهم آورد و بخل نرزد تا محبوب خانواده باشد. اشاره تمام افراد شرکت‌کننده به این موضوع، نشان از اهمیت آن برای ایشان دارد. تلاش برای ایجاد و حفظ آرامش روحی خانواده و همسر در زندگی نیز یکی دیگر از مصادیق حسن معاشرت مرد محسوب می‌شود. در این زمینه، تقوی‌پور و همکاران (۱۳۹۶) یکی از وظایف عاطفی مرد را ارضای نیازهای معنوی همسر برشمرده‌اند که شامل خوش‌اخلاقی، تعامل با اعضای خانواده، شادکردن آنها، پرهیز از وارد کردن مشکلات خارجی به فضای خانه و اختصاص دادن ساعاتی برای همسر و فرزندان می‌شود.

سومین مضمون کشف‌شده برای شناسایی مصادیق معاشرت نیکوی مرد با همسر، پاسخ‌گویی به نیاز وی در زمینه عشق و تعلق در عمل و رفتار بود. زنان با توجه به لطافت روحی و عاطفی خود نسبت به مردان، نیاز به محبت بیشتر و ابراز آن از راه‌های گوناگون دارند و با توجه به تفاوت‌های فردی در روش‌های تبادل عشق و محبت، هریک مصادیق خاصی را به‌عنوان نشانه‌های پاسخ‌گویی مرد به این نیاز بیان می‌کنند.

طبق پژوهش جدیری و همکاران (۱۳۹۶)، رفتارهایی در رابطه زناشویی که در آن ابراز محبت و عشق وجود دارد، «رفتارهای ابرازی مثبت» نامیده می‌شوند و اقدام به آنها بر توجه، مراقبت، مهرورزی و عشق دلالت دارد و بر جنبه‌های عاطفی رابطه متمرکزند.

در همین زمینه، به گفته مرحوم کلینی، گفتن جملاتی از قبیل «دوست دارم» موجب پایدارشدن محبت بین زن و شوهر می‌شود و به گفته محدث نوری، بوسیدن یکی از بهترین نشانه‌های عشق و محبت است که می‌تواند بین زن و شوهر اتفاق بیفتد (جدیری و همکاران، ۱۳۹۶).

پیامبر اکرم ﷺ در این باره می‌فرماید: «هر که از دوستان ما باشد به همسرش بیشتر ابراز محبت می‌کند، و هرچه ایمان انسان کامل‌تر باشد محبت به همسر را بیشتر می‌کند» (حسین زاده، ۱۳۸۹). ایشان همچنین می‌فرمایند: «این سخن مرد به همسرش که بگوید "تو را واقعاً دوست دارم" هرگز از قلب زن خارج نخواهد شد» (صفورایی پاریزی، ۱۳۸۸).

نشان دادن توجه به زن در رفتار عملی نیز نمونه دیگری بود که بیش از ۹۰ درصد شرکت‌کنندگان از همسران خود انتظار داشتند. در این زمینه به گفته مرحوم کلینی توجه چشمی محبت‌آمیز از عوامل رسیدن به رضایت زناشویی و آرامش است (حیدری خورمیزی و همکاران، ۱۳۹۵) و مرد با یادسپاری تاریخ‌های مهم زندگی (مثل سالگرد ازدواج و تولد همسر) و هدیه دادن به او می‌تواند زمینه شادی وی را فراهم کند (فرزندوحی و کوهی، ۱۳۹۱).

مردان همچنین از طریق توجه نشان دادن به ظاهر همسر و تعریف کردن از نقاط قوت او، می‌توانند نیاز زن به دیده شدن و توجه را ارضا کنند (کریمی عقدا و همکاران، ۱۳۹۷).

توجه به نیازهای زن در رابطه جنسی، تلاش برای ارضای او و خودرأی نبودن مردان در این زمینه نیز از مصادیق معاشرت نیکوی آنها با همسرشان به حساب می‌آید. در این باره تقوی‌پور و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود بیان کردند: نیاز جنسی یکی از نیازهای پایه و فیزیولوژیک در انسان است که ارضای درست آن در رابطه زناشویی، می‌تواند موجب تحکیم خانواده از درون و رفع تهدیدهای بیرونی شود، به گونه‌ای که یانگ و لاریس (۱۹۹۸)، به نقل از: رستمی و همکاران، (۱۳۹۷) رضایت از رابطه جنسی را یکی از عوامل مهم مؤثر در رضایت از زندگی زناشویی نام بردند و اظهار داشتند: کسانی که رضایت جنسی بیشتری دارند کیفیت زندگی بالاتری را نیز تجربه می‌کنند.

در آموزه‌های اسلام نیز به تفاوت زن و مرد در گزینه و رفتار جنسی توجه شده است. مردان زمینه مناسبی برای ارضای زودرس دارند و زنان دارای صبر جنسی بالاتری هستند و برای ارضای گزینه جنسی به مقدماتی نیاز دارند که مردان باید آن را تأمین کنند (کریمی عقدا و همکاران، ۱۳۹۷). بنابراین در آداب ایجابی آمیزش

همسران در اسلام، به مردان توصیه شده است که تا هنگام ارضای نیاز جنسی همسرشان به آمیزش ادامه دهند (تقوی پور و همکاران، ۱۳۹۶).

یکی دیگر از مصادیق معاشرت نیکوی مرد با همسر، تلاش وی برای برقراری و تقویت رابطه صمیمانه با خانواده و همسر بود. صمیمیت - که بیش از یک سوم شرکت کنندگان به آن اشاره کرده‌اند - یکی از نیازهای اصلی بشر است که از دل یکی دیگر از نیازهای او، یعنی نیاز به دل‌بستگی رشد می‌کند. نیاز به صمیمیت، نیاز به نزدیکی فیزیکی، پیوند و تماس با دیگران را دربر می‌گیرد (باگاروزی، ۲۰۱۳) و یکی از ضرورت‌های تداوم رضایتمندی و موفقیت ازدواج است؛ چنان‌که به گفته سعادت‌ی و همکاران (۲۰۱۴)، اهمیت اساسی در زندگی زناشویی داشته، میزان بالای صمیمیت در بین زوجین تأثیر شگرفی در رسیدن آنها به شادکامی در زندگی دارد. رابطه بین فردی نزدیک به افراد اجازه می‌دهد نیاز به پذیرفته شدن، مورد توجه بودن، ارزشمندی و دوست داشته شدن را برآورده کنند (فلیچر، ۲۰۰۲).

در همین زمینه، *فلاح‌زاده* و همکاران (۱۳۹۱)، در پژوهش خود بیان کردند: بیشتر افراد ازدواج را به‌عنوان صمیمانه‌ترین رابطه بزرگسالی محسوب می‌کنند؛ رابطه‌ای که برای آنها منبع اصلی عاطفه و حمایت است. در این‌باره *ناموران گرمی* و همکاران (۱۳۹۷) یکی از ابعاد صمیمیت را وقت گذراندن با هم معرفی کرده، همشینی را نیز از مصادیق آن نام بردند.

تقوی پور و همکاران (۱۳۹۶) نیز در پژوهش خود، اختصاص دادن ساعاتی برای همسر و فرزندان را یکی از نیازهای معنوی زن معرفی می‌کنند که ارضای آن از وظایف مرد است. عدم پنهان‌کاری مرد در مسائل گوناگون نیز نمونه‌ای از تلاش مرد برای ایجاد رابطه و فضای صمیمی بین خود و همسر است.

ناموران گرمی و همکاران (۱۳۹۷) نیز در پژوهش خود از پنهان‌کاری نکردن و دروغ نگفتن به‌منزله یکی از مفاهیم مرتبط با یک‌رنگ بودن و از ابعاد چهارگانه صمیمیت نام بردند.

از دیگر مضامین اشاره‌شده، پختگی شخصیتی مرد است که به همراه مفاهیم مرتبط با آن، اگرچه جزو خصوصیات فردی مرد به حساب می‌آیند، اما می‌توانند در رفتار او با دیگران و به‌ویژه حسن معاشرت وی با همسر، تأثیری مستقیم بگذارند. در این زمینه، به گفته *رزن - گراندن* (Rosen- Grandon) و همکاران (۲۰۱۰) تعهد به ازدواج، وفاداری به همسر، ارزش‌های اخلاقی مستحکم، در نظر گرفتن همسر به‌عنوان یک دوست، وفاداری جنسی، تمایل به والد خوبی‌بودن، و ایمان به خدا در کنار سایر خصوصیات، از مهم‌ترین سرمایه‌های اجتماعی بین همسران است.

به نظر مصاحبه‌شوندگان، رعایت نظم و بهداشت فردی در داخل و بیرون از منزل و اهمیت دادن به ظاهر و نحوه لباس پوشیدن مرد، نشانه دیگری از رفتارهایی است که موجب حسن معاشرت وی با همسرش می‌شود.

اسلام نیز برای دلگرم شدن زنان به زندگی و جلب محبت آنان، به مردان توصیه می‌کند که لباس و سر و وضع خود را تمیز و اصلاح کنند و مسواک بزنند و تمیز باشند تا زانانشان به نامحرم تمایل پیدا نکنند (فرزندوحی و کوهی، ۱۳۹۱). طبق اشاره تمام مصاحبه‌شوندگان، به نظر می‌رسد زنان از همسران خود انتظار دارند که در مواقع بحرانی، مثل کسالت، قاعدگی و شرایط روحی ناگوار خود، با او برخورد منطقی داشته باشند. در همین زمینه، از میان توصیه‌هایی که اسلام به زنان و شوهران کرده، گذشت و اغماض هریک از لغزش‌ها و کج‌خلقی‌های دیگری و چشم‌پوشی و نادیده‌گرفتن اشتباهات و خطاهای یکدیگر را در درجه اول قرار داده است (همان).

به گفته حسین‌زاده، (۱۳۸۹)، زن وقتی دچار مشکل می‌شود دوست دارد حرف بزند و مرد باید به او فرصت بدهد تا حرف‌هایش را بزند. زن می‌خواهد که مرد علاوه بر اینکه سنگ صبورش است، به حرف‌هایش گوش بدهد و مرد نیز در این مواقع باید از راه‌حل دادن پرهیز کرده، با کلماتی همدلی خود را نشان دهد. گوش دادن مرد به همسر این پیام را نیز به او منتقل می‌کند که «تو برایم مهم هستی» و وی را تشویق می‌کند تا مرد را در احساسات خود شریک کند (جدیری و همکاران، ۱۳۹۶).

از نظر شرکت‌کنندگان، هدفمندی و داشتن برنامه‌ریزی در زندگی و تأمین امنیت مالی برای آینده نیز نشانه آینده‌نگری مرد و پختگی شخصیتی اوست. در این زمینه، حکیم‌زاده (۱۳۹۴) در پژوهش خود تدبیر و برنامه‌ریزی در زندگی را از اصول مهم دنیای امروز و تنها راه پیشرفت نامیده، مراد از «برنامه‌ریزی در معیشت» را این می‌داند که امکانات و اموال در زندگی به‌گونه‌ای مصرف شود که از آن بیشترین بهره‌وری به‌دست آید و در عین حال، سرمایه زندگی حفظ گردد. این نوع برنامه‌ریزی مالی موجب تأمین امنیت مالی خانواده در آینده می‌شود که یکی از نیازهای خانواده و وظایف اصلی مرد است.

چهارمین مضمون که نشان از حسن معاشرت مرد با همسر خود دارد و شرکت‌کنندگان نیز به آن اشاره کردند، احترام گذاشتن مرد به همسر و قدردانی از زحمات اوست. احترام به همسر و قدردانی از زحمات او این احساس را به زن منتقل می‌کند که مورد توجه قرار گرفته و زحمات او در زندگی دیده شده است و این به نوبه خود، موجب دلگرمی وی نسبت به ادامه همراهی با شوهرش می‌گردد.

به گفته صفورایی‌پاریزی (۱۳۸۸)، نیاز به احترام در زن و مرد وجود دارد و نباید به بهانه ارتباط دوستانه، نزدیک و بسیار خصوصی که بین آنها وجود دارد، از احترام به یکدیگر غفلت کنند و شخصیت و حرمت، خود یکی از جنبه‌های اصیل و اساسی وجود هر فردی است که می‌خواهد دیگران، به‌ویژه همسر و اعضای خانواده آن را محترم بشمارند. در همین زمینه، در منابع دینی نیز رعایت احترام زن توسط مرد جزو حقوق او برشمرده شده و احترام به خانواده زن نیز احترام به خود او در نظر گرفته شده است (تقوی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶).

برخورداری مرد از روحیه گذشت، فداکاری و گذشتن از بخشی از خواسته‌های خود به نفع همسر، نشانه دیگری

از حسن معاشرت اوست. خداوند در قرآن کریم مهرورزی مردان نسبت به زنان را در زمان اختلاف و کشمکش تا مرز طلاق و جدایی نیز مدنظر قرار داده (طلاق: ۱، ۲۶) و از مردان خواسته است به نحو شایسته از زنان مراقبت کنند. در روایات هم نمونه‌های بسیاری از مهرورزی مردان به زنان، مثل اکرام همسر و گذشت از او (جان‌بزرگی، ۱۳۹۵، به نقل از: حرعاملی، ۱۴۱۲ق) بیان شده است.

مصاحبه‌شوندگان همچنین انتظار داشتند همسرشان در زمینه علایق و عقاید، با آنها هماهنگ باشند و آن را نشانه‌ای از رفتار نیکوی مرد با همسر خود می‌دانستند. در همین زمینه، به گفته غفوری و همکاران، زوجینی که از نظر عقاید مذهبی، جهت‌گیری یکسان و مشابهی دارند نسبت به آنهایی که در این باره اختلاف عقیده دارند از رابطه خود بیشتر اظهار رضایت می‌کنند (غفوری و همکاران، ۱۳۸۸، به نقل از: مطهری و همکاران، ۱۳۹۴).

در نهایت، پنجمین و آخرین مضمون شناسایی‌شده در این پژوهش که معنای معاشرت نیکوی مرد با همسر را داشت، خوش‌خلقی او بود که شرکت‌کنندگان آن را در عطف و نرمش مرد در قبال همسر و تلاش وی برای حفظ نشاط خانواده می‌دیدند.

در این زمینه به گفته تقوی‌پور و همکاران (۱۳۹۶)، خانواده اولین محیط برای تعلیم و تربیت کودک است. فضایل اخلاقی در این محیط رشد می‌کنند و سنگ‌بنای اخلاق انسان در خانواده بنا نهاده می‌شود. کودک بسیاری از صفات و اخلاق را از پدر و مادر خود می‌آموزد و بزرگترها نیز به سبب همنشینی طولانی‌مدت و مداوم با یکدیگر بر شکل‌گیری صفات اخلاقی یکدیگر تأثیر می‌گذارند. بنابراین خوش‌خلقی مرد در خانه و در قبال فرزندان و همسر، می‌تواند الگویی برای آنها باشد و فضایل اخلاقی را به آنها منتقل کند، به گونه‌ای که از جمله وظایف عاطفی مرد نسبت به زن برشمرده شده است. اسلام نیز بر لزوم وجود شادی و سرزندگی در خانواده تأکید می‌کند و خانه را محلی برای تجدید قوای اعضا می‌داند (تقوی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶).

همچنین در روایات متعددی بدزبانی و بدخلقی با همسر از ردای رفتار مردان برشمرده شده (عبداللهی و اکبری، ۱۳۹۷) و به مردان توصیه گردیده است با توجه به ظرافت زنانه، از واگذاری کارهای سنگین به همسرانشان بپرهیزند و به آنها در کارهای منزل کمک کنند و کارهای زنان را در خانه تکریم و در برابر زحمات از ایشان تشکر نمایند (تقوی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶).

نگاه متفاوت زنان به زندگی و رابطه زناشویی و همچنین نیازهای متفاوت آنها نسبت به مردان و حتی نسبت به یکدیگر، موجب شده است طیف وسیعی از رفتارهای گوناگون از جانب همسر را «حسن معاشرت» او با خود به‌شمار آورند. آشنایی مردان با این خصوصیات و تقویت آنها در وجود خود، موجب شکل‌گیری روابط زناشویی سالم و رضایت‌بخش برای هر دو طرف خواهد شد؛ زیرا رفتار نیکوی مرد با همسر، متقابلاً بروز رفتار نیکو از طرف زن را در پی خواهد داشت.

منابع

- اکبری، بهمن و همکاران، ۱۳۹۸، «نقش سرمایه اجتماعی و روان‌شناختی در پیش‌بینی صمیمیت زناشویی زوجین»، *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ش ۳۳، ص ۹۵-۱۱۴.
- تقوی‌پور، محمدرضا و همکاران، ۱۳۹۶، «الگوی جامع خانواده تراز در اندیشه اسلامی»، *زنان و خانواده*، ش ۱۱(۳۸)، ص ۱۱۹-۱۴۸.
- جان‌بزرگی، مسعود، ۱۳۹۵، «اثر خانواده درمانگری سیستمی معنوی بر رضایت زناشویی و کنش‌وری خانواده (الگوی مهر و قدرت)»، *پژوهش‌نامه اسلامی زنان و خانواده*، ش ۴(۶)، ص ۳۸-۹.
- جدیری، جعفر و همکاران، ۱۳۹۶، «اثربخشی زوج‌درمانی با رویکرد اسلامی در رضایت‌مندی زناشویی»، *مطالعات اسلام و روان‌شناسی*، ش ۱۱(۲۰)، ص ۷-۳۷.
- حسین‌زاده، علی، ۱۳۸۹، «احترام به یکدیگر و نقش آن در زندگی مشترک»، *معرفت اخلاقی*، ش ۲(۱)، ص ۱۴۷-۱۶۷.
- حکیم‌زاده، فرزانه، ۱۳۹۴، «تدابیر اقتصادی رسول خدا ﷺ در تأمین معیشت همسران خود»، *تاریخ اسلام*، ش ۱۶(۲)، ص ۲۹-۵۴.
- حیدری خورمیزی، سیدحسین و همکاران، ۱۳۹۵، «رابطه پایداری مردان به آموزه‌های همسرمداری اسلام با رضامندی زناشویی و کارآمدی خانواده»، *پژوهش‌نامه اسلامی زنان و خانواده*، ش ۴(۷)، ص ۴۳-۵۴.
- رستمی، مهدی و همکاران، ۱۳۹۷، «بررسی و مقایسه آموزش زوج‌درمانی هیجان‌مدار و راه‌حل‌مدار بر کاهش ترس از صمیمیت و افزایش رضایت جنسی زوجین»، *مشاوره کاربردی*، ش ۸(۲)، ص ۱-۲۲.
- رسولی، آراس، ۱۳۹۶، «تدوین الگوی کارکردی خانواده براساس مؤلفه‌های امید، صمیمیت و تعارضات زناشویی زوجین»، *پژوهش پرستاری ایران*، ش ۱۲(۴)، ص ۸۱.
- صفورایی پاریزی، محمدمهدی، ۱۳۸۸، «اثربخشی رعایت آموزه‌های اخلاق اسلامی در کارآمدی خانواده»، *معرفت اخلاقی*، ش ۱(۱)، ص ۹۱-۱۱۸.
- عبدالهی، عباس و سکینه اکبری، ۱۳۹۷، «اخلاق جنسیتی از دیدگاه اسلام و رابطه آن با نسبیت اخلاقی»، *حوزه اخلاق*، ش ۸(۳)، ص ۳۳-۵۴.
- فرزندوحی، جمال و لیلا کوهی، ۱۳۹۱، «راه‌های استحکام خانواده در سیره نبوی»، *آفاق دین*، ش ۳(۹)، ص ۱۸۱-۲۸۱.
- فلاح‌زاده، هاجر و همکاران، ۱۳۹۱، «بررسی اثربخشی زوج‌درمانی هیجان‌مدار و زوج‌درمانی سیستمی تلفیقی بر کاهش اضطراب صمیمیت زوجها»، *خانواده‌پژوهی*، ش ۸(۲۳)، ص ۴۶۵-۴۸۴.
- قربان‌نیا، ناصر و معصومه حافظی، ۱۳۸۸، «بررسی اصل «معاشرت به معروف میان همسران» از منظر قرآن کریم»، *بانوان تسبیح*، ش ۶(۲۰)، ص ۹۷-۱۱۸.
- کریمی عقدا، هادی و همکاران، ۱۳۹۷، «بررسی تفاوت زن و مرد در اسلام و دلالت‌های آن بر برنامه درسی نظام تربیت رسمی»، *معرفت*، ش ۲۴۶، ص ۷۷-۸۷.
- محمدپور، احمد، ۱۳۹۲، *روشن تحقیق کیفی*، صدرنوش، تهران، جامعه‌شناسان.
- مطهری، سجاد و همکاران، ۱۳۹۴، «پیش‌بینی رضامندی زناشویی اسلامی براساس مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی در دانشجویان متأهل»، *پاسداران فرهنگی انقلاب اسلامی*، ش ۵(۱۲)، ص ۴۷-۶۹.
- ناموران گرمی، کبری و همکاران، ۱۳۹۷، «تعیین ابعاد صمیمیت زوج‌های ایرانی، یک مطالعه کیفی»، *زنان و خانواده*، ش ۱۲(۴۲)، ص ۶۱-۷۸.
- نمازی اصفهانی، محمود، ۱۳۹۷، «بررسی پدیدارشناسی به مثابه مبنای معرفت‌شناسی اگزیستانسیالیسم»، *معرفت فلسفی*، سال ۱۶، ش ۲، ص ۱۰۳-۱۱۸.

نیلفروشان، پریسا و همکاران، ۱۳۹۲، *آسیب‌شناسی خانواده، طبقه‌بندی و سنجش*، اصفهان، دانشگاه اصفهان.
هاشمی، سیدحسین، ۱۳۸۰، «مبانی و معیارهای رفتار با زن در قرآن»، *ب پژوهش‌های قرآنی*، ش ۲۶ و ۲۵ (ویژه‌نامه زن در قرآن)،
ص ۸۲-۱۱۱.

- Bagarozzi, D.A., 2013, *Enhancing Intimacy in Marriage: A clinician Guide*, New York, Routledge.
Fletcher, G, 2002, *The new science of intimate relationships*, Oxford, Blackwell Publishers Ltd.
Rosen- Grandon, J.R, et al, 2010, "The relationship between marital characteristics, marital interaction processes and marital satisfaction", *Journal of Counseling & Development*, N. 2(1), p. 58-68.
Saadatian, E, et al, 2014, "Mediating intimacy in long-distance relationships using kiss messaging", *International Journal of Human-Computer Studies*, N. 72(10-11), p. 736-746.